

Villinä sutena Suomessa

■ MATTIAS TOLVANEN

Mervi Laaksonen: *Susi*. Maahenki 2013.

Suden levinneisyys käsittää laajalti Euraasian ja Pohjois-Amerikan, ja se on kuulunut petonisäkkäänä alkuperäiseen luontoon jo kauan ennen kuin pohjoiset susien maat asutettiin. Metsästäminen, jopa tapporahalla kannustaen, hävitti sudet kokonaan Suomen eteläisistä ja läntisistä osista jo 1800-luvun lopulla. Vuoden 1973 rauhoittami-

sen jälkeen susikanta on vahvistunut ja alkanut levitä vanhoille elinalueilleen myös maan länsi- ja eteläosissa.

Vastinetta susikeskusteluun

Mervi Laaksonen on koonnut *Susi*-teokseensa mahdollisimman täydellisen tietopaketin suden biologiasta ja käyttäytymisestä, kuten jo ytimekkäästä nimestäkin voi päätellä. Hän kertoo myös historian tietoja menneiltä vuosisadoilta ja löytää syitä susien herättämiin ristiriitaisiin tunteisiin, jotka vaihtelevat vihasta ja pelosta ihailuun.

Laaksonen on koulutukseltaan biologi ja asuu perheineen tiheässä susikannastaan tunnetussa Kuhmossa. Myös hänen omat käsityksensä ovat muuttuneen kirjan kirjoittamisen myötä, vaikka kuhmolaiselle sudet ovatkin arkipäiväisiä metsän eläimiä. Teoksen alku- ja myös loppusanoissa hän kertoo kirjansa tietoihin perustuen, että susi kuuluu kiistatta Suomen alkuperäiseen luontoon. Vaikka susi onkin petonisäkäs, se on luonnon lakiensa armoilla, eikä se kilpaile tietoisesti ihmisen kanssa saaliista. Asutuksen lähetyvillä liikkuvat sudet voivat tappaa ja syödä esimerkiksi lampaan, sillä lammas on suurpeudon luonnollinen saaliseläin. Lampaan tappaminen ei kuitenkaan johdu suden pahuudesta, vaan se toimii niin kuin suden tehtävänä on toimia luonnon eliöyhteisössä.

Ihminen ja susi ovat eläneet vuorovaikutuksessa aina siitä lähtien, kun ihmiset ovat muuttaneet susien maille asumaan. Yhteiseen historiaan kuuluu myös koiran kesyyntyminen kotieläimeksi ja ihmisen läheisimmäksi lemmikiksi noin 15 000 vuotta sitten. Koiraa voidaan luonnehtia sudeksi,

jolla on säilynyt suden pentumaisia ominaisuuksia myös täysikasvuisena.

Ihmisen ja suden välillä on ollut myös vaikeasti sovitettavia asioita. Susi on koettu hyvin vaaralliseksi pedoksi, joka on haitannut myös karjankasvatusta verottamalla nautoja, lampaita ja poroja. Varsinkin 1800-luvun loppupuolella susia metsästettiin säälimättä, kunnes laji oli hävitetty kokonaan Etelä-, Länsi- ja Keski-Suomesta. Silti valtio maksoi tapporahaa vuoteen 1971 ja itärajan kunnissa vielä vuoteen 1975 asti. Susi rauhoitettiin poronhoitoalueen eteläpuolella vuonna 1973, jolloin koko maassa oli enää vain muutama susi jäljellä. Viime vuosikymmenten aikana Suomen susikanta onkin vahvistunut huomattavasti. Samalla myös suhtautuminen suteen on kärjistynyt susien levittyä uudelleen myös läntiseen Suomeen, jossa niitä ei ollut tavattu yli sataan vuoteen.

Susista keskustellaan nyt paljon ja tunteet kuumenevat usein hyvinkin erilaisten näkemysten takia. Joidenkin mielestä susia on jollin paljon, ja toisten mielestä Suomeen mahtuisi susia vielä suurempi määrä huolehtimaan hirvikannan terveydestä. Ihmisillä on erilaisia arvoja, ja esimerkiksi luontoa suojelevien kaupunkilaisten ja maaseudulla kotieläintaloudesta toimeentulonsa hankkivien näkemykset voivat olla voimakkaasti ristiriidassa keskenään.

Koiran sukuinen huippupeto

Kooltaan susi muistuttaa suurta pystykorvaista koiraa, mutta sillä on lyhyemmät korvat, pitemmät jalat ja vinot silmät. Pohjoismaissa aikuiset naaraat painavat 30–35 kiloa, urokset 35–45 kiloa. Säkäkor-

keus on 50–70 cm ja ruumiin pituus 100–145 cm, josta häntää on 35–50 cm. Pohjolan sudet ovat viritään kellertävänharmaita.

Susi nähdään usein vain raatelevana petona, vaikka sen elämä muistuttaakin paljon omaa elämäämme. Sudet elävät ihmisten tapaan perhelaumoissa, joissa johtava uros ja naaras järjestävät mahdollisimman hyvän elämän jälkeläisilleen. Susilaumassa on lisääntyvä susipari eri-ikäisine jälkeläisineen, tavallisesti kolmesta yhteentoista yksilöä. Perhelauma elää omalla elinpiirillään, joka on Pohjoismaissa tavallisesti 300–2 000 neliökilometriä laaja. Suden hajuaihi on hyvin herkkä, ja se myös jäsentää ympäristöönsä koiran tapaan hajujen perusteella. Urokset ja lisääntyvät naaraat merkitsevät reviirin rajoja virtsaamalla. Lisäksi reviirimerkkeinä toimivat kaatuneille puunrungoille tai kiville jätetyt ulosteet.

Saalista etsiessään sudet voivat jolkotella reviirillään kymmeniä kilometrejä vuorokauden aikana. Suomen havumetsissä on useita sudelle kelpaavia saaliseläimiä, joista hirvi on suurin. Asutuksen liepeillä liikkuva susi saattaa poiketa nählissään tutkimaan myös pihapiirejä.

Susipari johtaa jälkeläistensä laumaa yhdessä, mutta uros on enemmän aloitteellinen saalistuksessa ja naaras pentujen hoidossa ja puolustamisessa. Sudenpennut ovat leikkisiä, kuten muidenkin koiraeläimien pennut. Emo vierottaa ne maidon imemisestä viidestä yhdeksään viikon ikäisinä, jolloin ne siirtyvät vähitellen kiinteään ravintoon. Jo neljän kuukauden ikäiset pennut ovat valmiita seuraamaan laumaa ja opettelemaan saalistusta. Pentujen kasvu päättyy

noin vuoden iässä.

Tavallisesti nuoret sudet jättävät perhelauman 11–24 kuukauden ikäisinä, Suomessa yleisimmin jo 11–12 kuukauden iässä. Yksin liikkuvat sudet ovatkin nuoria vaeltelevia yksilöitä, jotka etsivät omaa paikkaansa susien yhteisössä. Jos laumaa johtava susipari kuolee esimerkiksi metsästäjän luoteihin, pennut saattavat joutua vaikeuksiin, sillä lisääntyvät sudet ovat ravinnonhankinnan ja lauman yhtenäisyyden kannalta tärkeitä.

Pelätty ja vihattu

Suteen suhtaudutaan edelleen hyvin suurilla tunteilla, ja varsinkin alueilla, joilla susia ei ole totuttu näkemään yli vuosisataan, ne herättävät myös suurta pelkoa. Nykyajan ihmiset ovat enimmäkseen luonnosta vieraantuneita. Eläimiä inhimillistetään ja niissä nähdään hyviä tai huonoja luonteenpiirteitä, joilla lajeja leimataan, kuten television luontodokumenteissa, joissa paha peto tappaa kiltin saaliin. Myös vanhat kertomukset ihmisistä ahdistelleista ja jopa tappaneista susista elävät edelleen, vaikka niiden tiedetään liittyvän vesikauhua sairastaneisiin petoihin.

Suomesta on tiedossa vuosien 1710–1881 väliltä 193 suden tappamaa ihmistä, joista aikuisia oli 75. Kirkonkirjoihin kirjatut kuolinsyyt ovat kuitenkin olleet usein arvailujen varassa, ja sudesta saatettiin tehdä syyllinen, vaikka kuolema olikin aiheutunut jostakin muusta syystä. Kaikki kuolemantapaukset ovat eteläisestä Suomesta, jossa väestö oli kasvanut nopeasti ja samaan aikaan suden luontaiset saaliseläimet, kuten hirvet ja metsäpeurat, olivat vähissä tai metsästetty jo sukupuuttoon. Nälkä ajoi su-

sia asutuksen lähistölle, jossa myös karjaa joutui usein susien saaliiksi.

Aikuisten kimppuun hyökänneet sudet olivat *rabiasta* eli vesikauhua sairastaneita yksilöitä, mutta lapset saattoivat joutua myös terveiden nälkiintyneiden susien tappamiksi. Yksi vesikauhuinen susi saattoi hyökätä useiden ihmisten kimppuun ennen kuin se saatiin hengiltä. Lisäksi vesikauhua tavattiin myös kulkukoirissa, ja nekin ahdistelivat ihmisiä.

Laaksonen käsittelee ajatuksella kirjoittamassaan tekstissä monipuolisesti koko pohjoista luontoamme, jossa susien lisäksi myös esi-isämme ovat osanneet tulla toimeen ankarissa luonnonoloissa. *Susi*-kirja vastaa hyvin viime vuosien susikeskusteluun. Tietämättömyydestä johtuvaan irrationaaliin susipelkoon voi vaikuttaa vain tietoa jakamalla, ja siinä Laaksonen on onnistunut hyvin. Hän tuo esille laajan aihepiirin moninaisia näkemyksiä tasapuolisesti, ja yksityiskohtainen sisällysluettelo ja hakemisto helpottavat tietojen löytämistä. Yleistajuisessa tietoteoksessakin tarpeelliset lähdeviitteet voisi parhaiten esittää alaviitteinä tai numeroviitteinä kirjallisuusluettelossa mainittuihin lähde-oksiiin. Nyt hakasuluissa tekstin yhteyteen sijoitetut nimet vuosilukuineen antavat hieman opinnäytämäisen vaikutelman.

Susi on runsaasti kuvitettu luontoteos, jonka valokuvat ovat pääosin suomussalmelaisen luontokuvaaja Hannu Hutun tuotantoa. Vain harva onnistuu luontokuvaajan tapaan näkemään viljejä susia luonnossa, mutta hyvien valokuvien kautta niiden ilmeikäs olemus avautuu myös lukijoille.

Susia pelkäävä tai susien naapu-

rina asuva saa myös ohjeita uhkaavan suden kohtaamista varten sekä kotieläinten ja koiran suojelemiseksi susilta. Susien aiheuttamia vahinkoja voidaan välttää jossakin määrin, eikä luonnossa elävä susi aina olekaan satukirjojen Iso Paha Susi. Keskustelua rakentavasti johdattelemalla löytyy myös villien susien antamia taloudellisia mahdollisuuksia. Esimerkiksi luontomatkeilussa voidaan hyödyntää suden kohtaamisen elämyksellisyyttä. Vaikeasti tavoitettavia susia ei tarvitse edes nähdä, sillä jo metsässä yön tunteina vaeltaneen susilauman hohtavalle hangelle tallaa ma jotos tai kaukana erämaassa ulvovat sudet jäävät vaativankin elämysmatkailijan mieleen.

Kirjoittaja on biologi ja tietokirjailija.